

gationum quæ obligant sub peccato mortali, et pridie post Laudes dici nequeunt, sed ipso die ab iis qui processioni non assistunt, quia tenent locum processionis; *Ferraris*, v^o *Litan.*, n. 16; *S. Ligorius*, l. 4, n. 161.

Pœnitentia, ut vulgo dicitur, ab episcopo, in fine ordinationis, ordinatis imposita, ad divinum officium non pertinet, nec etiam obligat sub peccato, ait *Collet*, *Traité de l'Office*. Attamen qui eam voluntarie omitteret, ab aliquo saltem peccato difficile excusaretur.

13° Integritati divini officii satisfaciunt 1° qui alternis vocibus cum aliis etiam non clericis hymnos, psalmos, cantica recitant, partem ab altero choro recitatam, lectiones, capitula, versiculos, orationes, etc., ab uno tantum vel a pluribus dicta, attente audientes, quia usus generalis legem sic interpretatur: propter rationem oppositam, qui in triplici vel quadruplici choro recitarent, non satisfacerent. 2° Qui, dum cantantur Horæ, ex officio vel ex superioris mandato aliquid ad officii solemnitatem pertinens agere tenentur, v. g., parare libros, antiphonas annuntiare, cereos accendere, organa pulsare, cantores dirigere, altaria thurificare, etc., ea repetere non obligantur quæ alii, ipsis non audientibus nec recitantibus, cantunt vel recitant, quia chorus cui inserviunt supplet pro ipsis. *Est sententia communis*; *Ferraris*, art. 3, n. 18; *S. Ligorius*, l. 4, n. 156. 3° Qui vere pronuntiant, licet, propter strepitum externum, vel propter surditatem, se non audiant: sufficit, juxta omnes, quod, remoto obstaculo, sese audire possint, et probabiliter id non necessarium est, modo articulatio distincta existat; *S. Ligorius*, l. 4, n. 162.

14° Contra vero integritati non satisfaciunt 1° qui oculis tantum legunt, vel inter dentes pronuntiant et non articulant, quia tunc vera non est recitatio; 2° qui cum sociis recitantes, ita festinant, ut versus absolvi non expectent, si hoc fiat in magna quantitate; secus si hoc in minore fieret quantitate: tunc peccatum esset duntaxat veniale; 3° qui syllabas ita adulterant aut syncopant, ut substantia mutetur quoad sensum, vel intelligi moraliter nequeat:

alias hæc mutatio vel corruptio esset solum venialis; 4° probabilius est partes quæ ab organo vel alio musicæ instrumento personantur, in choro voce humana recitanda esse, vel ab omnibus, vel saltem ab uno aut a pluribus, eo modo ut ab aliis audiri possint; *Ferraris*, art. 3, n. 20.

15° Singulæ Horæ separatim dici possunt, quia sunt totum completum, et tunc *Pater noster*, vel *Pater et Ave*, juxta Breviariorum rubricas, ante et post unamquamque dicenda sunt, ut dicit *La Croix* apud *S. Ligorium*, l. 4, n. 167.

Quidam negaverunt Laudes a Matutino separari posse sine causa; verum communis sententia docet id licere.

16° Quæcumque notabilis interruptio intra unam Horam, v. g., inter duos psalmos, sine causa, est peccatum veniale, quia unitas ab Ecclesia præscripta rumpitur; sed peccatum veniale non excedit, quia substantia præcepti observatur: imo plures affirmant, apud *S. Ligorium*, n. 168, aliis non contradicentibus, partem Matutini pridie et partem in crastino sine peccato gravi dici posse.

Si legitima adsit causa Horam interrumpendi, v. g., propria vel aliena utilitas, visitatio alicujus personæ recipienda, quæ incommode differretur, responsum interroganti statim dandum, mandatum superioris exsequendum, vel jussa aut consilia inferiori danda, confessio excipienda, si pœnitens expectare non possit, etc.: in his et in similibus circumstantiis nullum est peccatum; nec probabilius pars jam recitata iteranda est, quamvis longa fuerit interruptio: sic, contra aliquos, *S. Ligorius*, l. 4, n. 168, et multi cum illo. Ratio est, quia singuli psalmi et versus completam habent significationem, et satis uniuntur per intentionem continuandi, vel per recitationem adjunctam; aliunde talis interruptio sine causa esset peccatum veniale tantum: ergo cum legitima causa nullum est peccatum.

Nocturna Matutini completa per tres horas licite separari possunt, saltem si aliqua, licet levis, adsit causa, quia, juxta plures auctores, antiquitus sic fiebat. Interruptio fit absolute, sine *Pater noster*, et pars sequens, post interruptionem, absolute incipitur.

§ III.— De intentione et attentione necessaria in recitando officio divino, ubi de tempore et situ corporis.

1° Certum est aliquam saltem requiri intentionem in recitando officio divino, alioquin actio non esset humana: intentio actualis non est necessaria, quia illius homines non sunt capaces: sufficit ergo intentio virtualis, quæ ad actus humanos sola requiritur.

2° Objectum autem hujus intentionis debet esse recitatio religiosa divini officii et expletio ecclesiastici præcepti, saltem aliquo modo intellecta, explicite scilicet, vel implicite. Cæterum, circa hoc punctum nemo auxius esse potest; quicumque enim ad officium obligatus, illud de more recitare volens, vel recitans, eo ipso implicitam et sufficientem habet intentionem satisfaciendi, etiamsi, recitando, intra se diceret: Satisfacere non intendo; hanc Horam repetere mihi propono, etc. Finis enim præcepti sub præcepto non cadit, sed solum opus externum rite completum: at officium, more consueto recitatum, est opus præscriptum rite completum, quamvis intentio repetendi exstiterit. Ergo. Ita *Ferraris*, art. 2, n. 16; *S. Ligorius*, l. 4, n. 176, et multi apud ipsum, contra paucos, inter quos *Collet*.

3° Nulla est necessitas renovandi intentionem ad singulas Horas, etsi continue non recitentur, quia clericus Breviarium iterum sumens ad continuandum, ipso facto intentionem satisfaciendi habet.

4° Attentione est actus intellectus aliquid considerantis, sicut intentio est actus voluntatis aliquid desiderantis et volentis. Alia est interna, et alia externa.

1° Attentione interna est animi advertentia et applicatio ad id quod recitatur, attentione vero externa in eo consistit ut nihil fiat externe cum attentione interna incompatible, v. g., non legatur, non pingatur, non confabuletur, etc. Attentione interna quoad divini officii recitationem est triplex, videlicet 1° superficialis qua ad verba tantum attenditur, ut recte, distincte ac reverenter preferantur; 2° litteralis, qua ad sensum verborum percipiendum atten-

ditur, et 3° spiritualis qua ad Deum qui invocatur, vel ad gratiam quæ postulatur, vel ad sanctos honorandos attenditur.

2° Quidam probabilistæ docuerunt attentionem mere externam, cum distractionibus voluntariis, ad satisfaciendum præcepto sufficere; sed monstruosa hæc sententia ab omnibus sanioris doctrinæ defensoribus rejicitur, eamque prædamaaverat Innocentius III, in Decretal. l. 3, tit. 41, cap. 9, relatus, ubi loquens de iis qui ad divina officia aures intentas non porrigunt, sic habet: « Hæc igitur » similia sub pœna suspensionis penitus inhihemus, dis- » trictè præcipientes, in virtute obedientiæ, ut divinum » officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum eis » Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote. » Nonne evidens est voces *studiose et devote*, voluntarias distractiones omnino excludere? Ergo. Unde in oratione præparatoria petitur a Deo gratia divinum officium *digne, attente ac devote* recitandi.

3° Hinc qui voluntarie est distractus in recitandis Horis vel in earum parte notabili non satisfacit, et mortaliter peccat, nisi intra tempus opportunum partem sic dictam repetat. Quidam tamen in eo casu excusant beneficiatum a restitutione fructuum, quia restitutio pro omissione officii præcipitur, et in eo casu officium reipsa non omittitur. Ita *Ferraris*, v° *Attentio*, n. 26; *S. Ligorius*, l. 4, n. 175, et l. 3, n. 652, et multi apud eos.

Qui involuntarie ita fuisset distractus, ut humano modo non egisset, non satisfacisset; v. g., qui in choro assistens dormisset.

4° Non autem sola distractio quæ intenditur in se est voluntaria, sed et illa quæ voluta est in sua causa, ut 1° si quis advertat se distrahi, et per negligentiam crassam distractiones non curet; 2° si, inter recitandum, occupationibus cum intentione interna incompatilibus vacet, puta colloctionibus circumstantium aures præbeat, objecta externa curiositatis causa aspiciat, etc.; 3° si immediate post ludum vel aliam vanam occupationem, officium recitet, sciens per experientiam se in tali casu semper

esse distractum; *a fortiori*, si experientia jam monitus, causam culpabilem hujusmodi distractionum ponat, v. g., in potu vel in cibis excedat, ira inflammetur, disputationibus turbetur, recitationem officii per negligentiam nimis differat, et somno gravetur.

5° Contra vero si sufficiens sit ratio ponendi causam ex qua sequi solent distractiones, non imputantur, modo consensus eis non præbeatur, nec impediunt quin recitatio sit valida et licita. Fieri potest et sæpe fit ut ratio non a toto excuset peccato, sed a tanto, illudque a mortali ad veniale reducat.

Similiter qui semiplene tantum distractionibus consentit, vel cum aliqua negligentia eas repellit, venialiter peccat quidem, sed nihilominus substantialiter satisfacit.

6° Attentio spiritualis est optima ac exoptanda, sed non necessaria; sufficit vero attentio litteralis, imo et superficialis, id est, attentio ad verba, cum pia intentione orandi et Deum colendi; quia oratio sic facta, est vera, Deo digna et præcepto satisfacit, ut patet exemplo monialium, et idiotarum Horas canonicas ignoto idiomate recitantium vel canentium, et tamen, juxta omnes, præcepto satisfaciunt. Attentio igitur litteralis ad substantiam præcepti non pertinet: ergo nec docti eam adhibere tenentur ut præcepto satisfaciant.

Attentio igitur ad Deum juxta sensum verborum est perfectior; deinde attentio ad sensum litteralem: attentio ad verba recte proferenda est minus perfecta, et tamen sufficit, modo juncta sit cum virtuali saltem mentis applicatione ad Deum: secus, oratio non esset.

7° Omnibus itaque ad recitandum officium obligatis consulendum est ut sub initio actualem habeant intentionem Deum laudandi, eamque identidem renouent, et sensum verborum percipere studeant. Si autem recitationem cum debita intentione inceperint, et postea se distrahi deprehendant, attentionem tranquille revocent, et absque ulla interruptione pergant. Sciant necessariam non esse attentionis recordationem, et velle attendere ad attentionem esse fontem distractionum.

8° *Pro scrupulosis notandum est eos ab omni repetitione, ob defectum attentionis requisitæ, prohibendos esse, alioquin mox intolerabilibus torquerentur anxietatibus, et quandoque recitatio officii ipsis interdicenda est donec illud sine tanto incommodo recitare possint; lex enim positiva cum tanto incommodo non obligat. Sic S. Liguorius, l. 4, n. 177, ad finem.*

9° Privata Horarum recitatio fieri potest in omni loco honesto, juxta hæc Ps. cii, 22, verba: *In omni loco dominationis ejus benedic, anima mea, Domino.* Privatas orationes ex devotione recitare in locis immundis, etiam ventrem purgando, nullum est peccatum; officium ibi dicere ex aliqua causa licitum est; sine causa, peccatum esse veniale, propter indecentiam, communiter docent auctores. Vide *Ferraris, v^o Officium, art. 4, n. 31, et S. Liguorius, l. 4, n. 179.*

10° In choro servandus est sub veniali situs corporis rubricis præscriptus, surgendo, sedendo, genuflectendo, etc. Extra chorum, nulla est culpa situm præscriptum omittere, licet laudabile sit illum servare. *Sic communiter auctores.* Plures, exemplis sanctorum fulti, suadent ut, reverentiæ causa, omne officium, exceptis lectionibus et responsoriis, recitetur stando vel genuflectendo: ita *Collet*, et plures apud ipsum. Sed omnes fatentur nullum esse peccatum recitare officium sedendo aut deambulando, in loco decenti, vero a strepitu remoto. Plerique a veniali non excusant eum qui sine causa illud recitat in lecto, aut alio situ mollitiem pariter redolente.

11° Quod dicitur de situ, dicendum est de signo crucis, et de aliis signis externis in choro usitatis: in officio privatim recitato laudabiliter fiunt, et inculcate omittuntur. Qui tamen in choro privatim recitaret, ob rationabilem causam, a quolibet signo privato abstinere et signa chori non omittere deberet, propter uniformitatem.

12° Qui matutinum die dominica, pro feria secunda sequenti, ante solis occasum recitat, ad Antiphonam B. Mariæ genuflectere non debet; at post solis occasum genuflectendum est, quia spatium diei dominicæ a primis Ves-

peris usque ad finem secundarum Vesperarum excurrit. Sic *Gavantus*, de Fin. Officii, cap. 22, n. 18, et *Ferraris*, art. 4, n. 36.

13° Ex novis editionibus Breviarii Romani, oratio *Sacro-sanctæ* recitanda est flexis⁹ genibus, ad obtinendam remissionem culparum in recitatione officii admissarum.

Petit an recitans officium in statu peccati mortalis præcepto satisfaciatur.

R. 1°. Apud omnes constat peccatorem culpa lethali maculatum, Deum utiliter orare posse, si quoddam habeat desiderium de peccato exeundi, aut saltem actuale non habeat propositum peccandi; alioquin hujusmodi peccatoribus omnis prohibenda esset oratio et pietatis actio, quod sensui communi adversatur.

R. 2°. Si peccator actuale habeat propositum peccandi, dubium est an satisfaciatur: negat *Collet*, contenditque beneficiarium in eo casu ad restitutionem fructuum teneri. Alii vero multi affirmant, dicentes illum quidem in tali dispositione nihil pro se obtinere posse, et tamen præcepto satisfacere, quia nomine Ecclesiæ orans, pro aliis obtinere potest. Ita *S. Ligorius*, l. 4, n. 178, testificans hanc sententiam esse communiorem et veriolem. Supponendum est tamen actuale hoc peccandi propositum tale non esse ut intentionem et attentionem requisitas impediatur.

§ IV. — De causis a recitando officio excusantibus.

Causæ a recitatione divini officii excusantes ad tres revocari possunt, quæ sunt impossibilitas, grave detrimentum, seu impossibilitas moralis, et legitima dispensatio.

1° *Impossibilitas*; ad impossibile enim nemo tenetur: unde a recitatione officii divini excusatur 1° qui non habet Breviarium, quia illud in itinere, in naufragio, in incendio, etc., perdidit. Si propria culpa illud domi reliquerit, in mare projecerit, etc., graviter peccavit, et omisso Horarum ipsi imputanda est: si tamen de culpa siucere doleat, novum non admittit peccatum Horas omitendo; 2° cæcus vel lingua paralyticus, ita ut legere vel pronuntiare non possit.

2° *Grave detrimentum, seu impossibilitas moralis*; apud omnes enim theologos sequens existit axioma: *Lex positiva non obligat cum tanto incommodo.*

Unde, qui Breviarium recitare non potest sine gravi detrimento, ab illo excusatur. Hinc excusantur 1° qui gravi infirmitate detinentur, v. g., febris, dolore intestinorum vel capitis: non vero si infirmitas sit levis; 2° qui juste timent ne ex recitatione in gravem infirmitatem incidant; 3° convalescentes, saltem per aliquot dies, donec vires reficiantur: in dubio de gravitate infirmitatis, standum est iudicio medici aut alterius viri prudentis; 4° qui tempore persecutionis timent ne ex recitatione Breviarii prodantur; 5° qui tota die occupantur operibus charitatis vel officiis religionis, quæ sine scandalo ac gravi sui vel aliorum detrimento omitti vel differri nequeunt; sic excusarentur concionatores qui concionem sine scandalo aut famæ suæ detrimento omittere non possent, nec tamen eam preparare si officium recitarent; confessarii qui per totam diem confessiones necessarias excipiunt, vel ad ægrotos periclitantes vocantur, etc.

Rarissime tamen optimi sacerdotes Horarum recitationem omittunt ob hujusmodi causas; illam potius anticipant vel differunt.

3° *Legitima dispensatio*; onus quippe divinum recitandi officium non jure naturali aut divino positivo imponitur, sed jure ecclesiastico: ergo summus Pontifex ab illo valide dispensare potest etiam sine causa et licite cum debita causa. Usu receptum est ut episcopi valide ac licite, ob sufficientem causam et ad breve tempus, dispensare valeant, nempe quando de impotentia morali seu de gravitate detrimenti metuendi dubitatur. Idem posse vicarium generalem docent *Ferraris S. Ligorius* et plures apud eos.

Superiores etiam locales regularium valide et licite ob rationabilem causam cum suis subditis dispensare possunt, ut ex variis regularium privilegiis ostendit *Ferraris* art. 5, n. 35.

Notandum 1° eum qui officium statutis horis recitare non

potest, illud anticipare vel postea supplere teneri, quia præceptum pro tota die urget. Hinc qui prævidet se, ob causam superventuram, a recitandis Horis vespertinis impeditum fore, eas mane recitare tenetur, et qui Matutinum et Laudes ante vesperam et noctem proprii diei dicere non potuit, ab eis non excusatur donec media nox non advenerit.

Notandum 2° eum qui totum officium recitare non potest, a parte possibili non ideo excusari, ut Innocentius XI definiit anno 1679, sequentem damnando propositionem : « Qui non potest recitare Matutinas et Laudes, potest » autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major » pars trahit ad se minorem. »

Notandum 3° eum qui per seipsum Horas canonicas recitare non potest, eas per alium recitare non teneri; quia ibi agitur de obligatione personali. Similiter ad alias preces officio divino æquivalentes stricte non obligatur: nulla quippe lege ecclesiastica hæc compensatio præscribitur: ab ea tamen communiter non abstinere pii ecclesiastici ac religiosi, et laudabilem hanc consuetudinem valde commendant quidam auctores, ut *Navarrus, Silvester, Paludanus, Collet*, etc.

Cæcus, qui ope socii aliquas saltem Horas recitare potest, ad eas tenetur, si socium commode habere possit; secus ab eis excusatur. *Sic communiter auctores.* Partes notabiles quæ scit memoriter, recitare tenetur, non vero tenetur eas discere ut recitet: qui proprio caret Breviario, alterum, si habere possit, recitare debet. Mutus stricte non tenetur oculis legere Breviarium, quod pronuntiare nequit, quia lex eum obligat ad recitandum et non ad legendum. Ita *Suarez* cum multis aliis.

De causis a recitatione publica in choro excusantibus hic non loquimur, quia de speciali obligatione canonicorum et regularium non tractamus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE HABITU CLERICALI.

Nomine habitus clericalis, non solæ intelliguntur vestes, sed quidquid statum exteriorum personæ constituit. Dicemus 1° de habitu; 2° de tonsura clericali; 3° de iis quæ a clericis vitanda sunt.

§ I. — De habitu clericali.

In initio nulla videtur fuisse distinctio, quoad vestes, inter laicos et clericos extra functiones sacras spectatos: hanc introduci cœpisse in sexto sæculo communiter docent auctores, postquam scilicet Barbari usum brevioris vestimenti intulerant. Laici quippe togam Romanam deserentes, brevia vestimenta ut pote commodiora deferre cœperunt; clerici vero, gravitatis et modestiæ causa, vestem longam retinuerunt.

Concilium Carth. jam statuerat, can. 45, ut « Clericus professionem suam et in habitu et in incessu probet, » et ideo nec vestibus nec calceamentis decorem quærat. » Deinceps plurima concilia prohibuerunt ne clerici antiquum morem mutantes, vestes laicales induerent, ut Agathense, anno 506; Matisconense, anno 581; Romanum III, sub papa Zacharia, anno 743; Suessionense III, anno 744; Metense VI, anno 888; et tandem Tridentinum, quod, sess. 14, de Reform., cap. 6, sic habet:

« Quia vero, etsi habitus non facit monachum, oportet » tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper » deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum » honestatem intrinsecam ostendant; tanta autem hodie » aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, » ut propriam dignitatem et honorem clericalem parvi » pendentes, vestes etiam deserant publice laicales... » Decernit postea clericos ab episcopo monitos et non parentes, graviter puniendos esse, juxta constitutionem Clementis V *Quoniam*, in concilio Viennensi editam et in Clemen. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum,

relatam. Omittimus alia concilia, varios textus juris canonici, Patrum, summorum Pontificum, ac innumeras synodos diœcesanas. Ergo existit lex ecclesiastica habitum clericalem præcipiens, et quidem sub gravi, ut patet, tum ex verbis concilii Tridentini, hunc neglectum vocantis temeritatem et religionis contemptum, tum ex gravitate pœnarum contra clericos inobedientes decretarum. *Ita omnes theologi, etiam mitiores* Hinc statuenda sunt sequentia :

1° Clerici in ordinibus sacris constituti mortaliter peccant, si in loco residentiae per notabile temporis spatium habitum sibi proprium non deferant : sic Collator Andeg., *État*; Ferraris, v° *Clericus*, art. 1, n. 55; S. Ligorius, l. 6, n. 825; *Bened. XIV*, de Synodo diœcesana, l. 11, cap. 8, n. 3, etc. Semel habitum clericalem sine causa relinquere, est peccatum veniale : quantum autem requiratur temporis spatium ad constituendum peccatum mortale, ex solis circumstantiis determinari potest.

2° Clerici sacris ordinibus non initiati, sed beneficiati, aut alicui ecclesiae ex officio servientes, eadem lege ad deferendum habitum clericalem tenentur. Simples clerici aut in minoribus Ordinibus constituti, et non beneficiati, ad habitum ecclesiasticum stricte dictum non obligantur : attamen quamdiu clerici esse volunt, habitum saecularem induere non possunt, sed vestes modestiam clericalem redolentes deferre tenentur.

3° Forma habitus clericalis nec concilio Tridentino, nec aliis conciliis fuit determinata; verum non singulorum est clericorum eam determinare, sed episcoporum, ut ratio dicat et concilia supponunt : forma autem semel determinata et praescripta, nullum est dubium quin omnes teneantur sub gravi eam observare. Porro in Decreto, 1^a parte, dist. 23, can. 32, et 2^a parte, causa 21, quaest. 3; in Const. Sixti V *Cum sacrosanctum*, diei 2 januarii 1588, vestis talaris desuper indumenta praescribitur. Unde *Bened. XIV*, de Synodo diœcesana, l. 11, cap. 8, n. 1, ait : « Qui » nolit se sacrorum canonum prorsus imperitum ostendere, fateri cogitur nullam aliam nisi talaris esse vestem clericorum propriam, eorumque statui maxime

» convenientem. » In cunctis autem synodis diœcesanis in Gallia habitis, atque in multis episcoporum mandatis statuitur habitum clericalem esse vestem talaris nigri coloris, vestimenta interiora ejusdem vel saltem castanei coloris esse debere : consuetudo, optima legum interpres, sic a multo tempore in tota Gallia obtinuit. Ergo cuncti clerici in sacris constituti tenentur, sub peccato mortali, vestem talaris nigri coloris, gallice *soutane*, in loco domicilii semper deferre.

4° Alias partes exterioris habitus pariter ordinare et ad eas obligare possunt episcopi : sic Clemens V, in concilio Viennensi, sub gravissimis pœnis prohibuit clericis ne publice deferrent pileum lineum, vel caligas rubras, virides aut aliter ornatas. Unusquisque igitur praescriptioni sui episcopi accurate tenetur obedire, sive quoad vestem principalem, sive quoad alias partes habitum ecclesiasticum complentes, sicut milites nullum ex insignibus sibi statutis omittere possunt. Legatur optima Inst. 71 *Bened. XIV*, tota de habitu clericali.

5° Iter agentibus permittitur habitus contractior, ad iter accommodatus, sed nigri coloris, simplex, et in quo decorum et honestas ordinis eluceat : in eo igitur cavendum est ab iis omnibus quae statum laicalem redolent.

6° Ab obligatione deferendi habitum clericalem, ac proinde ab omni culpa et pœna excusat rationabilis causa, quae, judicio viri prudentis, aestimatur gravis, quia lex ecclesiastica cum tanto non obligat detrimento. Unde Innocentius III, Decretal. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, cap. 15, habitum clericalem stricte praescribens, addit : « Nisi justa causa timoris exegerit habitum trans- » formari : » talis esset necessitas per loca infidelium vel haereticorum transeundi, exorta vel probabiliter imminens persecutio, etc.

7° In locis ubi, ex consuetudine praescripta, episcopis necta et ab eis non improbata, alia est forma habitus ecclesiastici, aut vestis talaris adhibetur tantum ad celebranda divina officia aut administranda sacramenta, clerici hanc consuetudinem sequentes non peccant.

§ II. — De tonsura clericali.

1° Olim clerici, sicut nunc adhuc monachi, capita sua radere consueverant, ita ut, patentibus auribus, sola capillorum corona circa caput remaneret. Progressu temporis introductum atque nunc in universali Ecclesia receptum est ut dicta corona a regularibus et Romano pontifice retenta, clerici sæculares, loco illius, modicum circum in parte superiori capitis abrasum gerant.

2° Certissime existit præceptum pro cunctis clericis saltem in Ordinibus sacris constitutis vel beneficiatis, tonsuram clericalem jugiter deferendi, Decr. 1° parte, dist. 23, can. 20 : « Clerici comam nutrire prohibentur, quorum » caput desuper in modum sphaeræ rasum esse debet. » Decretal. l. 3, tit. 1, cap. 15 : « Coronam et tonsuram habent congruentem, » id est, ut a monachis differe videantur. Idem habetur in Clem. l. 3, tit. 1, cap. 2, et in multis conciliis ac synodis diocesanis. Ergo.

3° Communius theologi, etiam nimiae severitatis non suspecti, docent obligationem deferendi tonsuram proprio Ordini congruentem esse sub gravi pro clericis in Ordinibus sacris constitutis vel beneficiatis (pro aliis vero qui clericaturæ renuntiare nolunt, sub veniali), non solum in residentiae loco, sed et in itinere, dum habitus brevior permittitur, nisi justa causa ab ea, sicut ab habitu, excuset; idque inferunt ex variis textibus juris canonici et conciliorum, in quibus graves decernuntur poenæ contra hujus legis transgressores. Sic, inter alios, *S. Raimondus de Pegnafort*, *Natalis Alexander*, *Collator Andegav.*, *Layman*, *Ferraris* et *S. Ligorius* qui, citans *La Croix*, dicit cum illo « facilius tamen mortaliter peccare non deferendo habitum quam coronam; quis enim arguet sacerdotem de » mortali, si per sex vel octo hebdomades coronam non » deferat, etiamsi nullum de ea vestigium appareat? »

Caveant igitur clerici eorumque confessarii ne circa hoc punctum sibi illudant: saltem indubium est eos mortaliter peccare coronam non deferendo, si episcopus legis observationem premat.

Queritur ad quid teneatur sacerdos, vi obedientiae quam promittit in sua ordinatione.

Respondet *Bened. XIV*, in const. *Ex quo dilectus*, 14 Jan 1747, Bull. l. 2, 1° hanc reverentiae et obedientiae sponsonem, ante mille annos indubitanter usitatam, pro nuda inanique formula non habendam esse; 2° presbyterum, hujusmodi promissionis vigore, a servitio ecclesiae cui addictus est, sine licentia episcopi discedere non posse; 3° nihilominus presbyterum et etiam pastorem ad claustra transire posse, etsi episcopus consensum deneget: sed eum prius monere ac consulere, et licentiam vitam regularem amplectendi ab eo humiliter petere debet; 4° eundem episcopum habere facultatem clericum suum regularem ordini regulari adscriptum repetendi, si aliqua justa causa, v. g., gravis ipsius ecclesiae jactura aliunde eventura, id postularet. *Vide* constitutionem citatam, *Quod vero jus*, etc.

§ III. — De iis quæ clericis prohibentur.

Propter honorem et decentiam status clericalis sequentia strictissime prohibita sunt clericis, scilicet, venatio, armorum gestatio, negotiatio, ministerium sæculare, popinarum ingressus, ludi alexæ, choreæ, spectacula et quilibet luxus.

1° *Venatio*. Duplex distinguitur venatio, una clamosa, quæ fit cum canibus et armorum strepitu, olim cum accipitribus; et altera quieta, v. g., cum laqueis aut aliis instrumentis.

Posterior venationis species clericis non interdicitur, nisi in quantum eos ab officiis proprii status nimis distraheret, vel laicos offenderet et scandalum præberet; quod facillime accidit, ut experientia constat.

At venatio clamosa strictè prohibetur clericis, ut patet 1° ex Decretal. l. 5, tit. 24, cap. 1, ubi legitur: « Episcopus » copum, presbyterum ac diaconum canes aut accipitres, » aut hujusmodi ad venandum habere non licet: quod si » quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus » fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione;

» si presbyter, duobus; si diaconus, ab omni officio suspendatur. » Glossa addit subdiaconum. Et ibid. cap. 2: « Omnibus servis Dei (clericis) venationes et sylvaticas vagationes cum canibus, accipitribus et falconibus interdicimus. » 2° Ex multis conciliis provincialibus et omnibus synodis diœcesanis, ac maxime hujus diœcesis, anni 1788, *Nous leur défendons (aux ecclésiastiques) la chasse avec chiens, oiseaux et armes à feu.* 3° Ex unanimi consensu theologorum, qui tamen non sunt ita concordés circa gravitatem peccati cujus clerici venatores fiunt rei: multi namque excusant a mortali eos qui raro, sine contemptu legis et scandalo, sic venantur, ut videre est apud *S. Ligorium*, l. 3, n. 605. Verum talis venatio nunquam esset, apud nos, sine notabili scandalo.

Multi etiam volunt solam venationem cum magno canum et armorum apparatu, ut, v. g., apri, cervi majoresque bestię capiantur, dicendam esse clamorosa et clericis prohibitam, non vero illam quę fit cum armis et paucis canibus ad occidendum lepores, vulpes aliasve minores bestias: sed *Bened. XIV*, de Synodo diœces. l. 11, c. 10, n. 9, ait sententiam oppositam, quę clericos ab omni venatione etiam solis avibus, sine tumultu et strepitu, arcet, juri ecclesiastico certe conformiorem esse. Quidquid sit ergo de aliis regionibus, certum est omnem venationem cum armis et canibus stricte prohibitam esse clericis in Gallia, et præsertim in diœcesi nostra.

Rationes autem hujus prohibitionis sunt: 1° quia talis exercitatio ab ea gravitate quę in cunctis clericis semper relucere debet, aliena est; 2° quia ex illa maxima nascitur mentis distractio et quasi divagatio; 3° quia fideles offenduntur, et reverentia sacris ministris debita minuuntur, etc.

Idem ferme dicendum est de piscatione, quamvis nullo canone generali interdicatur clericis.

2° *Armorum gestatio.* In Decreto, part. 2, causa 23, quæst. 8, can. 6, habetur: « Quicumque ex clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant. » Decretal. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, cap. 2. « Clerici arma portantes excommuni-

» centur. » In Synodo Cenomanensi anni 1788 sic statutum est: « Nous défendons à tous les ecclésiastiques de porter aucune sorte d'armes à feu, ni épées, soit dans leur domicile, soit en voyage, excepté dans le cas de nécessité. » Arma et munimenta clericorum debent esse orationes et lacrymæ, inquit *S. Ambros.*, Epist. 21 ad Valent. Hinc concludunt doctores, quod clerici arma prohibita deferentes, mortaliter peccent; *Ferraris*, v° *Clericus*, art. 6, n. 3. Potest tamen dari levitatem materię et gravitatem culpę pendera a circumstantiis temporis, motivi, scandali, etc.

3° *Negotiatio.* Omnibus clericis in sacris constitutis, et etiam in minoribus statum clericalem non deserentibus, prohibitum est jure ecclesiastico negotiis sæcularibus sese lucrificandi causa immiscere; id apertissime constat innumeris textibus juris canonici, conciliorum et synodorum diœcesanarum: in pluribus, v. g., in Decreto, parte 1^a, distinct. 88, can. 2, 3, etc.; in concilio Trid., sess. 22, cap. 1, de Reform. graves decernuntur pœnæ contra hujus legis transgressores. Unde infertur hanc legem sub gravi peccato obligare. Juxta multos, qui semel aut iterum quemdam negotiationis actum exercet, absque dedecore et scandalo, non peccat mortaliter. Utrum autem liceat per alienum negotiari, non clare patet. *Bened. XIV*, const. *Apostolicę servitutis* omnino illicitum pronuntiat, et pœnis canonicis plectit « clericos sub alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perinde ac si per seipsos, proprio nomine, negotia exercerent illicita. »

Prohibitum est etiam clericis ne ad lucrum faciendum aliena prædia conducant, et quasi villicos se constituent.

Sub ea prohibitione non comprehenduntur clerici, 1° qui proprios vel commoditatis causa locatos colunt agros, et fructus inde provenientes justo pretio vendunt; 2° qui artem aliquam honestam et statui suo congruentem exercent, atque opera sua juste vendunt, ut sibi vel proximo necessaria subministrent: sic *B. Paulus* tentoria faciebat, antiqui solitarii canistra ex juncis texebant, alii libros conficiebant, etc., inde vivebant et eleemosynas

distribuebant; 3° qui res quaslibet, tempore abundantiae, vili pretio emunt, ut ea, cum ingruerit penuria, eodem cedant pretio cognatis, amicis, pauperibus, quia non ad lucrum faciendum hæc agunt. Vide plurimos casus circa hanc materiam a Congreg. concil. Trid. resolutos apud *Ferraris*, v^o *Clericus*, art. 3, n. 17 et seq.

4° *Ministerium sæculare*. Sub eo nomine intelliguntur: 1° officium procuratoris et advocati in sæculari iudicio, quod expresse et in multis locis interdicitur clericis, nisi agere debeant pro seipsis, pro Ecclesia aut pro miserabilibus alterius patrocinio destitutis: sic unanimitè canonistæ, textibus juris canonici claris et apertis fulti. 2° Officium tutoris, curatoris vices gerentis, cancellarii, administratoris, tabellionis, et quaecumque officium sæculare ex quo rationes reddi debeant: hæc omnia multis canonibus interdicta sunt clericis, ut unusquisque videre potest apud *Ferraris* loco citato, apud *S. Ligorium*, l. 3, n. 838, etc. Excipitur administratio locorum piorum, tutela pupilli derelicti et consanguinei usque ad quartum gradum, quia hæc pietatis opera statum clericalem non dedecent. Nunc in Galliis clerici non magis eximuntur a tutela suscipienda, quam alii cives. Ex art. 427 Codicis civ. qui functiones ministerii sacri exercent extra provinciam, vulgo *département*, in qua aperitur tutela gerenda, dispensantur. 3° *Ars chirurgica*; quælibet enim operatio cum incisione vel adustione, sive in alios, sive in seipsum, prohibetur clerico, etsi venam tantum aperiret, aiunt plures, ex *Decretal.* l. 3, tit. 50, cap. 9. In hanc prohibitionem non incidit qui consilium dat, auxilium præstat operanti, vel tandem, deficiente alio, et necessitate urgente, aliquam incisionem facit.

Quoad sententiam sanguinis ejusque executionem dicemus ubi de irregularitate ex defectu lenitatis.

Nou viget apud nos prohibitio olim facta clericis ne coram iudicibus testando juramentum proferrent, sine licentia episcopi. Maxime convenit tamen ut episcopus certioretur de hujusmodi actibus.

5° *Popinarum ingressus*. Prorsus indignum est clerico,

maxime in sacris constituto, ut extra necessitatem popinas vel tabernas ingrediatur, ibique manducet et bibat. Hoc igitur merito ipsis semper prohibitum est; et adhuc in nostra diœcesi prohibetur sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ, ne quis majoribus ordinibus initiatus cibum potumve apud cauponem, ut talem, intra limites propriæ parochiæ vel in loco leuca integra a suo domicilio non distante, absque necessitate sumat. (*Enchirid.*)

6° *Ludi aleæ*. Ludus alearum seu taxillorum, maxime ille qui magis fortuna quam arte ludantium regitur, severissime prohibitus est clericis: « Episcopus, aut presbyter, » aut diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut de- » sinat, aut certe communionem privetur. » Can. Apost. can. 42. Idem in can. 43 habetur de subdiacono et lectore. Innocentius III, in concilio Lateranensi IV, can. 16, ait: « Clerici ad aleas et taxillos non ludant, nec hujus- » modi ludis intersint; » *Labbe*, t. 2. Eadem prohibitio renovatur in *Decretal.* l. 3, tit. 1, cap. 5; in concilio Trid., sess. 22, cap. 1, de Reform.; in multis conciliis particularibus ac synodis, et præsertim in synodo Cenomanensi anni 1788. Ergo.

Sententia communis est clericum in sacris constitutum, talibus ludis lucri gratia et pro' notabili quantitate ludentem, mortaliter peccare, præsertim si frequenter aut publice et cum aliorum scandalo id faciat: patet ex prohibitione toties repetita et ex pœnis appositis.

Plurimi tamen contendunt mortaliter non peccare clericos, qui raro, moderate, privatim et sine scandalo aleis, tesseris, ludis chartarum a fortuna pendentibus ludunt, quia consuetudo sacros canones sic interpretata est; nec venialiter peccare, si tantum necessariæ recreationis causa et absque scandalo, et indebita pecuniæ jactura, sic ludant. Hæc sententia admittenda quidem nobis videtur, sed monemus a consuetudine ludendi sæpe cavendum esse, ut expresse docent Innocentius III, *Decretal.* l. 5, tit. 31, cap. 11; *Bened. XIV*, de Synodo diœces. l. 11, cap. 10, n. 5, etc.

Notandum, cum *S. Ligorio*, l. 3, n. 900, non omnes

ludos chartarum cum alearum ludis confundendos esse, sed illos tantum qui totaliter pendent a casu, ut *le brelan*, hodie *la bouillotte*. Alii vero sunt mixti et inter alearum ludos non computandi, quamvis ordinarie multo magis expediat ut clerici ab eis præsertim coram sæcularibus abstineant et sollicite caveant ne ex voluptate ludant aut nomen *lusorum* sibi comparent, quia sanctum ipsorum ministerium grave detrimentum inde pateretur, ut experientia sæpe demonstravit. Sæpe etiam adest culpa in huiusmodi ludis, ratione temporis perditæ, negligentiaë piorum exercitiorum, offensionis fidelium, etc.

7° *Choreæ et spectacula*. « Enimvero, sive antiquos, » sive recentiores post Tridentinum coactas synodos percurramus, omnes vehementer clericis succensuisse comperimus ab hisce fœdis oblectamentis sese non continentibus, » inquit *Bened. XIV*, de Synodo diœces. l. 11, cap. 10, n. 11, ubi graviter reprehendit ut nimis laxam et ferme ut erroneam et scandalosam doctrinam *Ferraris*, circa hoc punctum.

Hinc clerici nunquam interesse possunt saltationibus, choreis publicis, ludis scenicis, nec quibuscunque cœtibus, turpes, lascivas vel amatorias cantilenas deponentibus, aliisve oblectationibus statum clericalem deturpantibus. Gravitas peccati eorum æstimanda est ex diuturnitate et repetitione assistentiæ, ex motivo determinante, ex periculo, ex scandalo, etc.

Quædam sunt spectacula quæ ita dedecere non videntur, ut cursus equorum, subtilitates equitum, etc., vix tamen clerici eis adesse possunt sine peccato saltem veniali, et sæpe mortali, propter scandalum; omnes enim comperiunt huiusmodi oblectamenta gravitati et sanctitati clericorum non congruere.

8° *Quilibet luxus*. Maxima et nobilis relucere debet simplicitas in iis omnibus quæ ad clericos pertinent, in vestibus, in mensa, in suppellectili, etc., ut innotentur Christum cuius sunt ministri, et de quo ait Apostolus, II Corinth. VIII, 9: *Propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis*. Unde concilium

Carth. IV, can. 15: « Episcopus vilem suppellectilem, et » mensam ac victum pauperem habeat, et dignitatis suæ » auctoritatem fide et vitæ meritis quærat; » *Labbe*, t. 2.; Concilium Nicænum II: « Omnis jactantia et ornatura » corporalis aliena est a sacramento ordine; episcopus ergo » vel clericos qui se fulgidis et claris vestibus exornant, » emendari oportet; » *Labbe*, t. 7, p. 660.

Nec ea quæ capillos et habitum spectant prætermisit Ecclesia, quidquid sapit sæculum in ministris suis semper reformidans. (Decret. 1^a part., dist. 23, c. 32; Decretal. l. 3, tit. 1, c. 7; *Bened. XIV*, de Synodo diœces., l. 11), cap. 4 et cap. 9.)

A mente etiam Ecclesiæ et a pietate clericali bene intellecta alienus est habitus abjectus, sordidus, præsertim in sacerdote, qui cum multis quotidie relationes societatis habere debet.

Notandum ea omnia, quæ decentiæ causa clericis interduntur, a fortiori religiosiis prohibita esse.

CAPUT SEPTIMUM.

DE SACRA HIERARCHIA.

Hierarchia, a duobus verbis græcis, *ἱερός*, sacer, et *ἐκκλησία*, potestas, veniens, definitur: *Potestas, in plures gradus distributa, a Christo instituta, Apostolis eorumque successoribus tradita, ad regendam Ecclesiam et divina mysteria celebranda et distribuenda*. Una est ordinis, et altera jurisdictionis. Hierarchia ordinis est potestas eo fine instituta, ut bona spiritualia a caractere pendentia, et maxime sacramenta, fidelibus tribuantur: hierarchia vero jurisdictionis est potestas subditos in ordine spirituali regendi.

ARTICULUS PRIMUS.

DE HIERARCHIA ORDINIS.

De hac hierarchia loquitur concilium Trid., quando dicit, sess. 23, can. 6: « Si quis dixerit in Ecclesia catho-